

GAS en minderjarigen: strookt dit met het IVRK?

Sharon Van Audenhove & Freya Vander Laenen

Assistent en docent, IRCP, vakgroep Strafrecht en Criminologie, UGent

De opkomst van het veiligheidsthema is één van de meest opmerkelijke veranderingen uit de voorbije decennia, wat in België heeft geleid tot de politieke ontdekking van openbare overlast, een concept waar geen eenduidige definitie voor bestaat. Eind jaren negentig ging de federale overheid op zoek naar een instrument om “overlast” op een snelle, efficiënte en daadwerkelijke wijze het hoofd te bieden. Hierop ontstond het concept van de gemeentelijke administratieve sancties (hierna kortweg GAS), een bijkomend en facultatief instrument voor de steden en de gemeenten dat hun de volledige handhavingsketen in handen geeft en daarmee de mogelijkheid om eigen accenten te leggen in hun lokaal overlastbeleid. Met de GAS-Wet van 1999¹ krijgen de lokale besturen voor het eerst de mogelijkheid om vormen van openbare overlast, veroorzaakt door meerderjarigen, zelf administratief af te handelen waardoor men niet meer afhankelijk is van parket en strafrecht.

Enkele jaren later wordt de wet van 7 mei 2004 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming² en de wet van 17 juni 2004 tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet goedgekeurd (hierna kortweg GAS-Wet van 2004)³. Vanaf dat moment wordt het mogelijk om jongeren tussen zestien en achttien jaar te sanctioneren met een bestuurlijke geldboete van maximum 125 EUR wanneer zij de lokale openbare orde verstoren of openbare overlast veroorzaken. Net zoals in de Voetbalwet⁴, waar de procedurele regeling van deze wetgeving op is geïnspireerd⁵, heeft de wetgever nu ook aandacht voor overlast veroorzaakt door jongeren. De GAS-Wet van 2004 introduceerde eveneens een verplichte bemiddelingsprocedure voor de minderjarigen⁶. Deze procedure heeft tot doel de over-

treder van een inbreuk de mogelijkheid te bieden om de schade die hij aanbracht te herstellen of te vergoeden.

I. EEN MERKWAARDIGE EVOLUTIE?!

De maatschappelijke intolerantie ten aanzien van kinderen en jongeren groeit. Kinderen en jongeren in de publieke ruimte worden steeds vaker gezien als een bron van overlast. Het optreden van de jongeren in publieke ruimtes wordt geproblematiseerd en de maatschappelijke reactie erop wordt ondergebracht in het veiligheidsdiscours⁷. Illustratief voor deze evolutie zijn de GAS.

Echter, we kunnen ons juridische vragen stellen bij deze evolutie. Wanneer een minderjarige beschuldigd wordt van een als misdrijf omschreven feit (MOF) of van een overtreding, heeft hij/zij het recht op een behandeling die aangepast is aan zijn leeftijd en waardigheid (art. 40 IVRK). Het sanctioneren van minderjarigen in het kader van de GAS-wetgeving roept tal van vragen op, onder meer in het licht van artikel 40 IVRK. In deze bijdrage wordt dieper ingegaan op de (on)verenigbaarheid van het IVRK met de GAS-wetgeving.

II. IVRK

§ 1. HET PRINCIPE

In haar alternatief rapport van 2010 en in haar standpunt inzake GAS voor minderjarigen van 2011 formuleert de Kinderrechtencoalitie Vlaanderen kritische bedenkingen bij de GAS en beveelt ze aan dat de gevolgen inzake administratieve sancties grondig onderzocht worden⁸. Het VN-Comité voor de Rechten van het Kind heeft tijdens zijn 54e zitting (24 mei-11 juni

1. Wet 13 mei 1999 tot de invoering van de gemeentelijke administratieve sanctie, *BS* 10 juni 1999.
2. Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, gewijzigd door de wet van 7 mei 2004 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en de Nieuwe Gemeentewet, *BS* 25 juni 2004.
3. Wet 17 juni 2004 tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet, *BS* 23 juli 2004.
4. Hier ligt de leeftijdsgrens weliswaar op 14 jaar; art. 24 Wet Veiligheid bij Voetbalwedstrijden, *BS* 3 februari 1999.
5. In art. 36 Jeugdwet (5^e en 6^e) werden beide stelsels (GAS-Wet en Voetbalwet) opgenomen als mogelijke vorderingsgrond voor de jeugdrechtbank; een nieuw art. 38bis Jeugdwet bepaalt de mogelijkheid om deze administratieve sancties op te leggen.
6. Art. 119ter NGW.
7. J. CHRISTIAENS, “De jeugd van tegenwoordig. Een historisch perspectief op de moderne jeugddelinquent”, in X (ed.), *Update in de criminologie. Jongeren en criminaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2003, 17-31; B. DE RUYVER, “De maatschappelijke reactie op jeugddelinquentie: een evenwichtoefening op het kruispunt van strafrechtsideologie en politieke realiteit”, in X (ed.), *Update in de criminologie. Jongeren en criminaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2003, 161-174; J. MUNCIE, *Youth and Crime. A critical introduction*, Londen, Sage, 2009, 15-25.
8. A. DE BRUYCKER, N. WILLEMS en J. GEBOERS, *Alternatief rapport van de NGO's over de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België*, Gent, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2010, 43 p.; KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, “Standpunt van de Kinderrechtencoalitie inzake Gemeentelijke Administratieve Sancties voor minderjarigen”, 3 februari 2011, www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Standpunt%20GAS.pdf (19 september 2011).

2010) deze kritieken en aanbevelingen ontvangen en nam hieromtrent in de slotbemerkingen (Concluding Observations), bij de behandeling van het derde en vierde periodiek rapport van België⁹, een duidelijke stelling in door zijn bezorgdheid te uiten over de “mogelijkheid van gemeenten om administratieve sancties op te leggen aan minderjarigen voor antisociaal gedrag en dat buiten het jeugdrechtssysteem” (slotbeschouwing 82). Het Comité verzoekt België dan ook expliciet “om de verenigbaarheid van de administratieve sancties met het IVKR te evalueren” (slotbeschouwing 83 bij art. 37, (b), 39 en 40 IVKR¹⁰). Echter, tot op heden is nog geen gehoor gegeven aan dit verzoek.

§ 2. ONAFHANKELIJKHEID AMBTENAREN?

Artikel 40 IVKR bevat bepalingen die relevant zijn voor een discussie over de GAS. Zo bepaalt artikel 40, § 2, b), iii IVKR: “dat de aangelegenheid (...) wordt beslist door een bevoegde, onpartijdige en onafhankelijke autoriteit of rechterlijke instantie (...)”. Ook mensenrechtencommissaris Hammarberg uitte in 2009 kritiek op de GAS, meer bepaald op de sanctionerende ambtenaar, aangezien die allesbehalve onafhankelijk optreedt: (133) “Municipal administrative penalties (...) such measures imposed by non-independent municipal officials lie outside the juvenile justice system (...)”¹¹. De gemeenten beslissen zelf welke gedragingen ze strafbaar stellen en welke sancties ze opleggen. Ze zijn dus tegelijk wetgevende en rechterlijke macht, en mogelijk ook partij bij beschadigingen. Daarnaast garandeert de bemiddelingsprocedure in het kader van een wetgeving op de GAS geen neutrale bemiddelaar. Zo kan in principe de bemiddelaar perfect samenvallen met de sanctionerende ambtenaar of met een collega van de sanctionerende ambtenaar, hoewel in de praktijk de bemiddeling door een neutrale bemiddelaar blijkt te worden opgestart¹².

§ 3. DIVERSIE

GAS en andere administratieve sancties stroken daarboven niet met artikel 40, § 3, b IVKR waarin zoveel

als mogelijk voor diversie wordt gepleit, met name “de invoering (...) van maatregelen (...) zonder dat men zijn toevlucht neemt tot gerechtelijke stappen (...)”. In de “General Comment” nr. 10 uit 2007¹³ heeft het VN-Comité voor de Rechten van het Kind zich tijdens zijn 44e zitting uitgesproken over de rechten van kinderen in het jeugdrecht. In dit “General Comment” wordt aanbevolen om ten aanzien van kinderen zo weinig mogelijk een toevlucht te nemen tot gerechtelijke procedures en zoveel mogelijk te verwijzen naar alternatieve (sociale) diensten aangezien deze benadering, naast het vermijden van stigmatisering, directe en positieve resultaten oplevert voor zowel de kinderen zelf als voor de openbare veiligheid.

Het gebruik van diversie, met instemming van de jeugdige, wordt ook aangemoedigd door de “Beijing Rules” en de “Riyadh Guidelines” van de VN (General Assembly)¹⁴. Diversie bevordert immers het welzijn van de jeugdige en creëert een reactie van de overheid die in overeenstemming staat tot de omstandigheden van zowel de verdachte als het delict¹⁵. De “Riyadh Guidelines” gaan eveneens uit van een proactieve benadering waarbij erop gehamerd wordt om procedures en wetten uit te vaardigen en toe te passen die de rechten en het welzijn van alle minderjarigen bevorderen en beschermen, buiten de gerechtelijke weg om (art. 52 en 57).

Deze VN-richtlijnen gaan *niet expliciet* in op het administratief en/of financieel sanctioneren van minderjarigen. We zouden dit kunnen zien als een lacune in de internationale regelgeving: er wordt nog geen rekening gehouden met de vaststelling dat, steeds meer, administratieve sancties worden opgelegd. Toch is het duidelijk dat de administratieve sancties uit de GAS-wetgeving, waarmee de wetgever “een klimaat van straffeloosheid” wenste “te beteugelen”¹⁶, een strafrechtelijk karakter hebben¹⁷.

III. KRITISCHE REFLECTIE

De opkomst in de Belgische rechtsorde van administratieve maatregelen voor *minderjarigen* met een duidelijke

9. COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, “Overweging van de rapporten die werden ingediend door de Lidstaten overeenkomstig art. 44 van het Verdrag hebben voorgelegd. Slotbemerkingen”, 11 juni 2010, 54e zitting, www.kinderrechtencoalitie.be/content.aspx?l=006.007.002 (21 mei 2011).
10. ALGEMENE VERGADERING VAN DE VERENIGDE NATIES, “Verdrag inzake de Rechten van het Kind”, 20 november 1989, www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/ivkr.pdf (17 mei 2011).
11. COUNCIL OF EUROPE, THOMAS HAMMARBERG, *Rapport du commissaire aux droits de l'homme du conseil de l'Europe, faisant suite à sa visite en Belgique 15-19 décembre 2008*, Straatsburg, 17 juni 2009.
12. Bv. Elegast vzw.
13. D. CIPRIANI, *Children's rights and the minimum age of criminal responsibility, a global perspective*, Farnham (Engeland), Ashgate Publishing, 2009, 57-58; COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, “General Comments. General Comment 10, § 27 en 28: Children's rights in juvenile justice”, 25 april 2007, www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm (21 maart 2011).
14. GENERAL ASSEMBLY UN, “United Nation Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (‘The Beijing Rules’)”, A/RES/40/33, 29 november 1985; GENERAL ASSEMBLY UN, “United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (‘The Riyadh Guidelines’)”, 45/112, 14 december 1990.
15. De “Beijing Rules” geven aanwijzingen aan landen voor de bescherming van de rechten van kinderen en de eerbiediging van hun behoeften in het strafrechtelijk circuit. Zij bieden een verzameling richtlijnen voor de inrichting van een afzonderlijk en specifiek strafrechtssysteem voor jeugdigen. De “Riyadh Guidelines” bevatten richtlijnen voor de preventie van jeugdcriminaliteit; X, “Jeugdstrafrecht”, in S. MEUWESE, M. BLAAK en M. KAANDORP (eds.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2005, 514-536.
16. MvT *Parl.St.* Kamer 2002-03, DOC 50-2366/003, p. 6.
17. T. DE SUTTER, “Lokale rechtshandhaving via administratieve sancties en minderjarigen”, *TJK* 2005, afl. 3, (46), 46-50; Adv.RvS, afdeling Wetgeving, *Parl.St.* 1998-99, 2031/1, 15.

lijk strafkarakter heeft bijkomende vragen doen rijzen. Geen van de administratieve sanctiestelsels bevatte tot 2004 een specifieke regeling voor minderjarigen¹⁸. Daarenboven was de jeugdrechtbank niet bevoegd verklaard voor eventuele geschillen. Daardoor was het onduidelijk of administratieve sanctiestelsels ook van toepassing waren op minderjarigen. In 2001 werd door de politierechtbank van Antwerpen aan het Grondwettelijk Hof de vraag gesteld naar de verenigbaarheid van deze situatie met het non-discriminatiebeginsel vervat in artikelen 10 en 11 Gw. In het arrest van 6 november 2002¹⁹ nam het Grondwettelijk Hof meteen ook standpunt in over het *financieel* sanctioneren van minderjarigen. Het Hof stelde immers: “*dat een stelsel van administratieve rechtshandhaving t.a.v. minderjarigen op zich wel mogelijk is, maar dat een aantal randvoorwaarden moeten zijn vervuld. Enerzijds is vereist dat dergelijke maatregelen onder de categorie ‘maatregelen van bewaring, behoeding en opvoeding’ kunnen worden gebracht, hetgeen in elk geval loutere boeten uitsluit. Anderzijds moet de toepassing van deze maatregelen verlopen met respect voor de bijzondere procedurele waarborgen waarin de Jeugdwet voorziet.*”

Dit arrest van het Grondwettelijk Hof was de aanleiding om een regeling uit te werken aangaande de toepasbaarheid van administratieve sancties op minderjarigen en aangaande de beslechting van geschillen door een aanpassing van de Jeugdbeschermingswet (JBW)²⁰. De JBW verwijst nu enkel uitdrukkelijk naar de Nieuwe Gemeentewet en de Voetbalwet. Toch is het mogelijk dat ook andere sanctiestelsels, in heel diverse materies, van toepassing worden op minderjarigen. “Vuile flik’ roepen kost je 250 EUR in Kortrijk” kopte *De Standaard* op 20 juni 2011, naar aanleiding van de stijging van het aantal meldingen van beledigingen aan het adres van politieagenten, “(...) voornamelijk door minderjarigen bezondigd”, aldus de Kortrijkse korpschef. Het stadsbestuur wil deze beledigingen beteugelen door middel van GAS.

Juridisch-technisch gezien zou het invoeren van financiële sanctionering van minderjarigen eenvoudig “opgelost” kunnen worden door procedurele waarborgen in te schrijven in nieuwe regelgeving die in een dergelijke sanctionering voorziet en door te verwijzen naar de JBW. Men kan zich echter vragen stellen bij de wenselijkheid van een al te grote proliferatie van administratieve sanctiestelsels voor minderjarigen, gelet op de

ermee gepaard gaande diversificatie van sanctieopleggers en sanctiedoeleinden²¹.

De strafbaarstelling van een aantal specifieke inbreuken (zoals het aanbrengen van graffiti en het opzettelijk beschadigen van andermans onroerende goederen)²² doet vermoeden dat gemeenten ook minderjarigen meer en meer administratiefrechtelijk wensen te beteugelen en willen responsabiliseren voor hun gedragingen. Voorstanders sussen de gemoederen door te wijzen op de toevoeging van de bijkomende proces- en rechtswaarborgen voor de minderjarigen, zoals de bijstand door een advocaat en de mogelijkheid voor hoger beroep bij de jeugdrechtbank. Deze procedurele waarborgen blijken er evenwel voor te zorgen dat de administratieve sancties net niet “snel en efficiënt” overtredingen kunnen beteugelen. Men kan zich dan ook vragen stellen bij de zinvolheid van wet- en regelgeving die niet slaagt in het realiseren van één van de centrale doelstellingen waarvoor ze in het leven werd geroepen²³.

Hoe kunnen we de handelingsonbekwaamheid van minderjarigen, die vertegenwoordigd worden door hun ouders of voogd, rijmen met de veronderstelling dat ze toch bekwaam geacht worden om een administratieve geldboete opgelegd te krijgen? Deze anomalie werd noch in de wetgevende, noch in de parlementaire wandelgangen nauwelijks bediscussieerd. GAS zijn een afdoend bewijs dat een wijziging in het kindbeeld zich aan het voltrekken is. Daar waar enkele jaren geleden handelingsonbekwaamheid de regel was, wordt de competentie van de minderjarigen, op strafrechtelijk vlak althans, steeds meer erkend. Jammer genoeg kunnen we in deze strafrechtelijke context niet spreken van het voltrekken van een diepgaander respect voor de minderjarigen.

IV. BESLUIT

De administratieve sanctie is al lang geen uitzondering meer, maar heeft een – bijna ongecontesteerde – plaats verworven in het arsenaal van maatregelen tegen het overlastfenomeen²⁴. Het ziet er naar uit dat ook in de toekomst administratieve sancties verder als “oplossing” voor samenlevingsproblemen naar voren zullen worden geschoven. Het decreet van 8 mei 2009 betreffende het toegangsverbod tot de voertuigen van de

-
18. De Voetbalwet bevatte reeds een specifieke regeling voor minderjarigen, maar voor hen is louter een *administratief stadionverbod* van toepassing. Zie het 21 december 1998 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden, *BS* 3 februari 1999. Zie ook Omz. COL 12/2004, 6 juli 2004, van het College van procureurs-generaal.
19. De prejudiciële vragen over de wet van 21 december 1998 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden in het algemeen en over art. 31 van die wet in het bijzonder, werden gesteld door de politierechtbank te Antwerpen. Zie Arbitragehof 6 november 2002, nr. 155/2002.
20. Aanpassing van de Jeugdbeschermingswet bij wet 7 mei 2004, *BS* 25 juni 2004, ed. 2.
21. E. DE WREE, J. CHRISTIAENS en G. VERMEULEN, “Aanpak op het juiste spoor: (strafbare) overlast door jongerengroepen in het kader van openbaar vervoer”, *Panopticon* 2006, afl. 6, 7-26.
22. Wet tot bestraffing van graffiti en van beschadiging van onroerende eigendommen en tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet, *BS* 20 februari 2007.
23. T. VANDER BEKEN, “Minderjarigen en gemeentelijke administratieve sancties”, in L. VENY en N. DE VOS (eds.), *Gemeentelijke administratieve sancties*, Brugge, Vanden Broele, 2005, 139-158.
24. E. ANKAERT, J. PUT, P.C. ADRIAANSE, T. BAKHUYSEN en M.L. VAN EMMERIK, *Europeesrechtelijke eisen bij de toepassing van bestuurlijke punitieve sancties*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2006, 553.

VVM²⁵ is in deze illustratie²⁶. In dit decreet wordt de focus gelegd op minderjarigen, omdat “*minderjarigen een grote groep binnen het reizigersaantal van de VVM vormen*”. Het decreet wil de overlast op de voertuigen van de VVM aanpakken, “*teneinde de jeugdcriminaliteit aan te pakken*”²⁷. Los van de discussie of bemiddeling al dan niet een educatieve meerwaarde voor de minderjarige kan betekenen, merken we op dat in het decreet niet voorzien wordt in de (verplichte) bemiddeling en dat de loutere administratieve geldboete²⁸ behouden blijft. Elke vorm van pedagogische meerwaarde, met een mogelijke constructieve gedragsbeïnvloeding van de minderjarige dader, valt immers weg²⁹. De problematisering van de “jeugd van tegenwoordig” is niet nieuw³⁰, maar dreigt binnen de hierboven beschreven evolutie bovendien niet zonder (financiële) gevolgen te blijven.

REFERENTIES

WETGEVING

- GENERAL ASSEMBLY UN, “United Nation Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (‘The Beijing Rules’)”, A/RES/40/33, 29 november 1985.
- ALGEMENE VERGADERING VAN DE VERENIGDE NATIES, “Verdrag inzake de Rechten van het Kind”, 20 november 1989, www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/ivrk.pdf, 17 mei 2011.
- GENERAL ASSEMBLY UN, “United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (‘The Riyadh Guidelines’)”, 45/112, 14 december 1990.
- Wet 21 december 1998 betreffende de veiligheid bij voetbalwedstrijden, BS 3 februari 1999.
- Wet 13 mei 1999 tot de invoering van de gemeentelijke administratieve sanctie, BS 10 juni 1999.
- Wet 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming, gewijzigd door de wet van 7 mei 2004 tot wijziging van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming en de Nieuwe Gemeentewet, BS 25 juni 2004.
- Wet 17 juni 2004 tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet, BS 23 juli 2004.
- Wet tot bestraffing van graffiti en van beschadiging van onroerende eigendommen en tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet, BS 20 februari 2007.
- COMMITTEE ON THE RIGHTS OF THE CHILD, “General Comments. General Comment 10, § 27 en 28: Children’s rights in juvenile justice”, 25 april 2007, www2.ohchr.org/english/bodies/crc/comments.htm (21 maart 2011).
- Decr.VI. 8 mei 2009 betreffende toegangsverbod tot voertuigen van de VVM, BS 6 juli 2009.

RECHTSLEER

- ANKAERT, E., PUT, J., ADRIAANSE, P.C., BAKHUYSEN, T. en VAN EMERIK, M.L., *Europeesrechtelijke eisen bij de toepassing van bestuurlijke punitieve sancties*, Alphen aan den Rijn, Kluwer, 2006, 156 p.
- CHRISTIAENS, J., “De jeugd van tegenwoordig. Een historisch perspectief op de moderne jeugddelinquent”, in X (ed.), *Update in de criminologie. Jongeren en criminaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2003, 17-31.
- CIPRIANI, D., *Children’s rights and the minimum age of criminal responsibility, a global perspective*, Farnham (Engeland), Ashgate Publishing, 2009, 252 p.
- COMITÉ VOOR DE RECHTEN VAN HET KIND, “Overweging van de rapporten die werden ingediend door de lidstaten overeenkomstig artikel 44 van het Verdrag hebben voorgelegd. Slotbemerkingen”, 11 juni 2010, 54e zitting, www.kinderrechtencoalitie.be/content.aspx?l=006.007.002 (21 mei 2011).
- COUNCIL OF EUROPE, THOMAS HAMMARBERG, *Rapport du commissaire aux droits de l’homme du conseil de l’Europe, faisant suite à sa visite en Belgique 15-19 décembre 2008*, Straatsburg, 17 juni 2009.
- DE BRUYCKER, A., WILLEMS, N. en GEBBERS, J., *Alternatief rapport van de NGO’s over de toepassing van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind in België*, Gent, Kinderrechtencoalitie Vlaanderen, 2010, 43 p.
- DE RUYVER, B., “De maatschappelijke reactie op jeugddelinquentie: een evenwichtoefening op het kruispunt van strafrechtsideologie en politieke realiteit”, in X (ed.), *Update in de criminologie. Jongeren en criminaliteit*, Mechelen, Kluwer, 2003, 161-174.
- DE SUTTER, T., “Lokale rechtshandhaving via administratieve sancties en minderjarigen”, *TJK* 2005, afl. 3, 46-50.
- DE WREE, E., VERMEULEN, G. en CHRISTIAENS, J., “Aanpak op het juiste spoor: (strafbare) overlast door jongerengroepen in het kader van openbaar vervoer”, *Panopticon* 2006, afl. 6, 7-26.
- KINDERRECHTENCOALITIE VLAANDEREN, “Standpunt van de Kinderrechtencoalitie inzake Gemeentelijke Administratieve Sancties voor minderjarigen”, 3 februari 2011, www.kinderrechtencoalitie.be/uploads/documenten/Standpunt%20GAS.pdf (19 september 2011).
- VAN AUDENHOVE, S. en VANDER LAENEN, F., *Financiële sanctionering van minderjarigen*, Gent, Universiteit Gent, april 2011, 46 p. (in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat; niet gepubliceerd onderzoeksrapport).
- VANDER BEKEN, T., “Minderjarigen en gemeentelijke administratieve sancties”, in L. VENY en N. DE VOS (eds.), *Gemeentelijke administratieve sancties*, Brugge, Vanden Broele, 2005, 139-158.
- X, “Jeugdstrafrecht”, in S. MEUWESE, M. BLAAK en M. KAANDORP (eds.), *Handboek Internationaal Jeugdrecht*, Nijmegen, Ars Aequi Libri, 2005, 514-536.

25. VVM staat voor Vlaamse Vervoersmaatschappij, bestaande uit de bussen en trams van De Lijn.

26. Decr.VI. 8 mei 2009 betreffende toegangsverbod tot voertuigen van de VVM, BS 6 juli 2009.

27. MvT *Parl.St.* VI.Parl. 2008-09, 2178/1, art. 8.

28. We kunnen ons vragen stellen bij het hoge bedrag van de geldboete. Immers, een administratieve geldboete van 75 EUR tot 500 EUR is mogelijk. Bij overtreding van het toegangsverbod is een boete mogelijk van 500 EUR, of zelfs 1.000 EUR bij herhaling (art. 5-7 en art. 22 Decr.VI. 8 mei 2009 betreffende toegangsverbod tot voertuigen van de VVM, BS 6 juli 2009).

29. S. VAN AUDENHOVE en F. VANDER LAENEN, *Financiële sanctionering van minderjarigen*, Gent, Universiteit Gent, april 2011, 46 p. (in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat; niet gepubliceerd onderzoeksrapport).

30. J. CHRISTIAENS, *l.c.*, 17-31; B. DE RUYVER, *l.c.*, 161-174.